

САК БОЛ — УУ!

Пестициддер уу болуп саналат жана тирүү организмдерди «өлтүрөт», б. а. биздин тамак-ашыбыз үчүн арналган түшүмгө зыян келтирген курт-кумурскалар менен күрөшүүдө жардам берет.

Пестициддерди так багыты боюнча, минималдуу керектүү өлчөмдө жана химиялык коргоо каражаттарын агротехникалык, биологиялык жана экологиялык каражаттар менен алмаштырууга мүмкүн болбогон жерлерде гана пайдалануу керек.

Ошол эле убакта

- Айыл чарбада пестициддерди колдонуу жогорку алууну сактайт, көп адамды азыктандырууга жардам берет.
- Пестициддерди медицинада колдонуу адамдарды инфекциялардан, оорулардан жана өлүмдөн коргоого жардам берет...

Азыркы учурда дүйнө жүзүндө курч көйгөйлөрдүн бири — ХХ кылымдын 70-жылдарына чейин колдонулган ТОБ (туруктуу органикалык булгагычтар) көйгөйү: ДДТ, дельдрин, хлордан, пентасол жана башкалар.

Алар өтө уулуу экендиги белгилүү болгондон кийин, көпчүлүк өлкөлөрдө бул каражаттар жүгүртүүдөн алынган..

ДДТ — ДИХЛОРДИФЕНИЛ — ТРИХЛОРЭТАН — ИНСЕКТИЦИД

ДДТ даамсыз жана дээрлик жытсыз ак түстөгү кристалдык зат болуп саналат. 1970-жылдардын башталышында СССРде жана өнүккөн өлкөлөрдө аны колдонууга тыюу салынган.

ЭҢ БЕЛГИЛҮҮ ПЕСТИЦИДДЕР

Гербициддер — отоо чөптөргө каршы.

Инсектициддер — зыянкеч курткумурскаларга каршы.

Фунгициддер — грибок жугуштуу ооруларына каршы.

ДДТнын КАСИЕТТЕРИ

жаратылыш чөйрөсүндө туруктуулугу жана анын организмдерде концентрациясынын жогорулашы менен топтолушу

айлана — чөйрөгө жана адамдын ден соолугун ууландыруучу таасир бериши

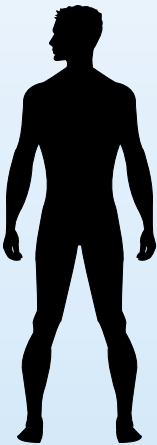

жарым ажыроо мезгили 15тен 20 жылга чейин болот

сууда начар эрийт

АДАМДЫН ОРГАНИЗМИНЕ ДДТнын ӨТҮШҮ

0,3% дем алуу органдары, тери аркылуу

4,7% суу аркылуу

95% тамак азыктары менен ашказаничеги жолдору аркылуу

ДДТ адамга курч мүнөздөгү ууландыруучу таасирге ээ: көп эмес орточо өлчөмдө чоң кишилерге келечегине коркунуч келтирбеген ууланууга алып келет, бирок көп өлчөмдөгүсү өлүмгө алып келиши күтүлөт. Медицинада жана айыл чарбасында колдонулуучу өлчөмдөр адамга зыян келтирбейт, жана анын кыйыр таасирлери дароо эле билине бербейт.

ДДТнын АДАМГА ТААСИРИ

иммунитетти басынтат

нейротоксикалык таасир көрсөтөт

эндокриндик бездердин иштешин бузат

канцерогендик таасири

репродуктивдүүлүгүнө таасир берет

май ткандарында топтолот

АДАМДЫН ОРГАНИЗМИНДЕГИ КОНЦЕНТРАЦИЯСЫ

ДДТ адамдын денесиндеги май катмарларынан, эмизген энелердин сүтүнөн табылууда, ал кан айлануу системасына да өтүп кете алат. КРнын саламаттык сактоо министирлиги тарабынан энелердин сүтүндөгү ДДТ ж. б. СОЗ — пестициддеринин (33 проба) болушун аныктоо боюнча изилдөөлөр жүгүзүлгөн. Республиканын түштүгүндө жашаган энелердин сүтүндө ДДТнын катышы аныкталган пробалардын санынын жогору болушу өзгөчө тынчсызданууну пайда кылат. Алардын саны 2002—2004-жылдары 1985-жылга салыштырган-

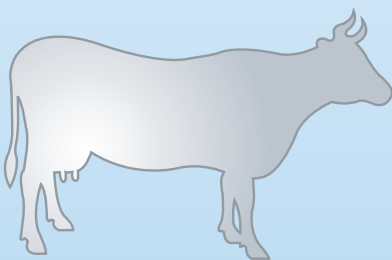
да дээрлик 2—3 эсе өсүп кеткен. Ош областында СОЗдун таасиринен калктын саламаттыгында (ден соолугунда) болгон өзгөрүүлөрдүн көрсөткүчтөрүнүн салыштырма анализи жүргүзүлгөн.

Аялдын эмчек сүтүндө (Ош областында жашандар) 1992-жылы иликтөө боюнча ДДТ, ДДЕ, ДДД жана ГХЦГ 35%инде жолукса, 2001-жылы булл көрсөткүч 56,4% болгон. Бул эмне менен байланышкан? Ош шаарынын айланысында 1995-жылдан баштап пахта, тамеки өсүмдүктөрү эгилүүчү аянттар кескин кыскарган жана алардын ордуна эл жемиш менен жашылчаны эге башташкан.

ДДТ менен уулуугунун белгилери:

- кыймылдын оор тарта башташы;
- кол — буттагы оору жана алсыздык;
- теридеги сезгичтиктин бузулушу;
- эзиле тургандай абал;
- көздөгү оору;
- тамактын (кекиртектин) дүүлүгүшү.

Уу химикаттар организмде топтолуучу (аккумуляциялануу) касиетке ээ, ошондуктан уу химикаттардын эң эле аз санын камтыган азыктарды узак убакыт бою тамакка колдонуу бир нече убакыттан кийин (кээде айлар өткөн соң) ууланууга алып келиши мүмкүн.

ДДТ көп учурда уйдун сүтүндө табылат:

- ДДТ (сынамдардын 44,4—85,7%)
- Бөлөк ТОВЗ

Күз мезгилинде ХОК (хлорорганикалык кошулмалардын) табылуу жыштыгы 1,5—2 эсеге азаят.

ДДТнын АЙЛАНА-ЧӨЙРӨГӨ ТААСИРИ

Колдонуунун жүрүшүндө ДДТ тамак-аш чынжырына кабылат, андан кийин каражат нейтралдашпай, алгач өсүмдүктөрдө, андан кийин жаныбарларда жана адамдын организмдинде айланып баштайт. ДДТ тамак-аш чынжырынын ар кандай деңгээлинде тирүү организмдерге карата уулуу таасирге ээ болот. Ал организмдин өтө маанилүү функцияларына терс таасир тийгизет, же тирүү организмди өлтүрөт. Айлана-чөйрөгө мындай таасир флоранын жана фаунаанын түр курамынын өзгөрүшүнө жана жердин экосистемасынын кайра калыбына келбес деградация процесстерине алып келиши мүмкүн.

Пестициддер айлана-чөйрөгө кантип таралат?

Төмөндөгүлөрдүн жардамы менен айыл чарба жерлерин чачуу ыкмасында иштетүү:

- жеке сепкич;
- авиация;
- айыл чарба техникалары.

Айлана-чөйрөдө пестициддерге эмне болот?

- аба агымдары менен чоң аралыкка таралат;
- чаң же жаан-чачын менен жер бетине түшөт;
- дарыя суулары менен океанга кошулат;
- суу түбүндөгү катмарлашууларда чөгөт жана топтолот;
- суу бетинде бууланат;
- жер астындагы сууларга кирет.

Бүгүнкү күндө адамзат пестициддерди колдонуудан толук баш тарта албайт, БИРОК айыл чарбасын рационалдуу жүргүзүү жана өсүмдүктөрдү коргоонун башка ыкмаларын комплекстүү колдонуу аркылуу аларды колдонууну максималдуу төмөндөтө алат.

ӨСҮМДҮКТӨРДҮ КОРГООНУН АЛЬТЕРНАТИВДҮҮ ЖОЛДОРУ

Өсүмдүктөрдү коргоо максатында химиялык каражаттарды колдонуу менен байланышкан жалпы экологиялык жана санитарлык көйгөйлөрдөн улам, адамдар жана табият үчүн коопсуз өсүмдүктөрдү коргоо методдорун колдонуу муктаждыгы келип чыгат. Химиялык эмес (айлана-чөйрөгө зыян келтирбөөчү) өсүмдүктөрдү коргоо методдору алдын алуучу жана зыянкечтерди кыруучу болуп экиге бөлүнөт.

Алдын алуучу методдор

- бир жерде бир өсүмдүктү катары менен 3—4 жыл өстүрүүгө болбойт (котуруштуруп айдоо);
- өсүмдүктөрдү өстүрүү технологиясын сактоо;
- жер семирткичтерди берүү мөөнөтүн жана нормасын сактоо;
- талааларда жана короо-жай участкактордо отоо чөптөр менен күрөшүү (отоо чөптөр зыянкечтер жашырынуучу жана илдеттер топтолуучу жай катары кызмат кылышат);
- пестициддерди интеграцияланган метод аркылуу башкаруу www.fao.org/docrep/meeting/008/j3255r/j3255r00.htm

Зыянкечтерди кыруучу методдор

- механикалык методдор-зыянкечтерге каршы кармоочу идиш, кармоочу курларды жана жабыштыруучу каражаттарды, кыюу чараларын колдонуу;
- физикалык методдор-жогорку температураларды колдонуу (өсүмдүктүн илдетке кабылган жерлерине ысык суу же буу чачуу);
- биологиялык коргоо — зыянкечтерге каршы алардын табигый душмандарын (энтомофагдарды) жана биологиялык препараттарды (мите микроорганизмдер жана бактериялардын негизинде даярдалган препараттар-феромон тузактары) колдонуу.
- өсүмдүктөрдү коргоонун традициялуу (элдик) методдору – биологиялык пестициддерди колдонуу:

уулуу чөптөрдүн ширесин же кайнатмасын, же алардын иштетилген калдыктарын, мисалы тамекини колдонуу

тамеки

Өсүмдүктөрдү мындай жол менен отургузуу талааларды (короо-жай участкакторун) бир топ турактагы патогендерден тазалоого шарт түзөт.

репеллент-биопестициддер — өзгөчө зыянкечтерди үркүтүүчү жыты бар айыл-чарба өсүмдүктөрүн (пияз, сарымсак, ж.б) негизги өсүмдүктүн солдорунун арасына тигүү.

томат - негизги өсүмдүк

чеснок - репеллент

ПЕСТИЦИДДЕРДЕН КАНТИП САКТАНУУ КЕРЕК

1. Эгер сиз жашаган аймакта химиялык заттардын кампасы бар болсо, же алар чачылып жатканын көрсөңүз, эч убакта аларды колдонбоңуз. Аларды колдонуу өзүңүздүн жана жакындарыңыздын ден-соолугуна опурталдуу кесепеттерин тийгизиши мүмкүн. Андай жерди тосуп, балдар жана жаныбарлар кире албагыдай кылып коюңуз. Химиялык заттар тууралуу Өсүмдүктөрдү коргоо кызматына, Мамлекеттик санитардык — эпидемиологиялык көзөмөлдүн бөлүмүнө жана айлана-чөйрөнү коргоо агенттигине билдириңиз (байланыш маалыматын караңыз).
2. Эскирген пестициддер атайын дайындалган жана өздүк коргонуу каражаттар менен жабылган адистер тарабынан таңгакталып, ташып чыгарылышы керек.
3. Эскирген пестициддер көмүлгөн жерге барбаңыз, көмүлгөн жердин коргоочу каптамын бузбаңыз, казбаңыз, көмүлгөн жерге жакын малды жайбаңыз.
4. Базардан же сатуучулардан, алардын ичинде ветеринарлардан жана агрономдордон да, таңгагы жок, же таңгагы сиз түшүнбөгөн тилде жазылган «химикаттарды» сатып албаңыз.
5. Химикатты сатып алуунун алдында, таңгагынан ал затты туура колдонуу жана аны колдонуу учурунда кандай коопсуздук чараларын көрүү керек экендиги тууралуу нускаманы окуңуз. Берилген нускаманы так аткарыңыз.
6. Айыл чарба өсүмдүктөрүн иштетүүдө талаага же бакчага эскертүүчү белгилерди коюңуз, балдарды киргизбеңиз, малдын кирүүсүн чектеңиз. Өз коопсуздугуңузду сактаңыз, жеке коргонуу каражаттарын колдонуңуз.
7. Химикаттарды колдонууда баардык коопсуздук чараларын көрүңүз. Балдар жана кош бойлуу же бала эмизген энелер химикаттардан алыс болуусун камсыз кылыңыз.
8. Трасформаторлордон чыккан майды колдонбоңуз, анда коркунучтуу ПХД заттары болушу мүмкүн.
9. Химиялык заттар менен иштеген соң, өзүңүздү начар сезсеңиз, доктурга кайрылыңыз жана сөзсүз кайсы зат менен иштегениңизди айтыңыз.
10. Жашылча жемиштерди жууңуз. Суу менен продукттун сыртындагы пестициддердин бир бөлүгүн жууп кетируу мүмкүн. Антсе да, абдан таза жуулган жашылча жемиштерде кетпеген пестициддер калышы мүмкүн, ал эми алардын кабыгынын алдындагылар жөнүндө кеп кылбай эле койсок болот. (Продукттардын озондолгон сууга 10—15 мүнөткө салуу аркылуу, сиз толугу менен пестициддерден кутула аласыз).
11. Жергиликтүү өндүрүлгөн тамак-аш азыктарын сатып алыңыз. Көп учурда импорттолгон продуктуларда, биздин өлкөдө өстүрүлгөн азыктарга караганда, пестициддер көбүрөөк болот.
12. Өсүмдүктөрдүн зыянкечтери жана отоо чөптөрү менен күрөшүүдө химиялык каражаттарды колдонуудан мүмкүн болушунча баш тартыңыз, өсүмдүктөрдүн зыянкечтери жана илдеттери менен күрөшүүдө биологиялык жолдорду колдонуңуз. Органикалык айыл чарба жүргүзүүгө багыт алыңыз.

ПЕСТИЦИДДЕР КӨМҮЛГӨН БИР КӨРҮСТӨНДҮН ТАРЫХЫ

1973—1980-жылдары эскирген пестициддерди көмүп салуу үчүн Нарын облусунун Кочкор районунун Кочкор айылынын жанынан жана Жалал-Абад облусунун Сузак районунун Кызыл-Байрак айылынын жанынан жана Ак-Чабырдан жер бөлүнүп берилген. Жалпы эсеп менен 1876,38 тонна пестициддер көмүлгөн, анын ичинде ТОВЗ — пестициддер — 1033,4 тоннаны түзөт.

Пестициддердин «көрүстөндөрүндө» жерде альдрин, ГХЦГ, ДДТ жана анын метаболиттери — дильдрин жана гептахлор табылган. Аталган пестициддердин калдыктары изилденген объектерде анча-мынча көрсөткүчтөрдөн тартып, топурактын бир килограммында 112616,3 мг чейин жетет.

2002, 2006, 2008, 2009, 2010 жылдары Сузак районунда пестициддердин аракеттер жасалган, алардын натыйжасында адамдар жана мал ууланган. Көрүлгөн чаралардын натыйжасында (тосуу, адамдарды жана жаныбарларды киргизбөө) жылына 400—500 кг

жакын зыяндуу химикаттарды колдонуунун же алардын айлана-чөйрөгө тарап кетүүсүн алдын алып, адамдардын жана жаныбарлардын ден-соолугуна залакасын тийгизүү коркунучун азайтууга жетишүү мүмкүн болду.

ӨЗҮҢҮЗДҮ ЖАНА ЖАКЫНДАРЫҢЫЗДЫ КОРКУНУЧКА САЛБАҢЫЗ

Иштеп жаткан учурда суюктук ичууге, тамак-аш жегенге, алкоголь ичимдиктерин ичууге, тамеки чегууге тыюу салынат.

Пестициддерди минералдык жер семирткичтер, тамак-аш азыктары, жем, чеп менен бирге бир кампанын ичинде сактоого тыюу салынат..

Пестициддерди балдар жана уй жандыктары жетпей турган жайда сактагыла!

Коркунучту эскертүү үчүн «Кооптуу! Пестицид чачылган» деген тактачаны орноткула.

ТУРУКТУУ ОРГАНИКАЛЫК БУЛГАГЫЧТАР ЖОК КЕЛЕЧЕККЕ!

Байланыш:

КР АЧМ Өсүмдүктөрдү химиялаштыруу жана коргоо департаменти +996 312 635961

КР ССМ Оорулардын алдын алуу жана санитардык-эпидемиологиялык көзөмөл департаменти +996 312 323201

КР Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык кыска номери 108 көзөмөл министрлиги — Тынымсыз байланыштын

«ЭКОИС-Бишкек» коомдук бирикмеси тарабынан иштелип чыккан

Кошумча маалымат алуу үчүн кайрылыңыз:

Бишкек ш., Ахунбаев көч., 1/1а, 6-каб.

www.ekois.net

E-mail: info@ekois.net